

Ziraatin inkişafı, iktisadî inkişafın zarurî bir şartıdır

Yazan

G. U. Papi

Roma Üniversitesi İktisat ve Maliye Profesörlerinden

1. Dünya iktisadî faaliyetinin büyük kısmının inkişafında ilk şart, ziraattaki terakki midir, yoksa bilâkis ziraattaki her hamle, dünya nüfusunun hayat seviyesinin yükselmesinde, hattâ bizzat ziraattaki refahın temini için temel şart olan sanayideki terakkinin bir aksisi midir ?

En âşikâr cevap şöyle gözükebilir : Her iki faaliyet — ziraat ve sanayi — için de terakki aynı zamanda, birlikte ve mevzuubahis memleketlerin mümeyyiz vasıflarının teşvik edeceği nisbetlerde meydana gelmelidir. Fakat mümkün olduğu kadar verimli neticelere varabilmek için, insan kuvvetinin ve sermayenin çok ihtiyatla kullanılması her zamandan fazla icab eden bu imar ve kalkınma devrinde, iki faaliyetten hangisinin diğeri için zarurî bir şart olduğunu tespit etmek lâzımdır. Binaenaleyh, yarı aç, mecalisiz yüz milyonlarca insan mevcutken, çok lüzumlu olan mal ve hizmet istihsali arttırılmak isteniyorsa, bu kuvvetler ve sermayelerin tercihan hangi yatırımlara doğru sevkedilmelerinin gerektiği tâyin edilmelidir.

2. Hemen her memlekette iktisatçılar, nüfusun toprak üzerindeki tazyikinin hafifletilmesi, istihsal vasıtalarına uygun malzeme temin edilmesi, ziraî mahsullere karşı, sanayi faaliyetlerine iştirak edenlerin maaş ve ücretlerinden hasıl olacak ehemmiyetli bir satınalma kudreti yaratılması için, sanayi faaliyetlerinin inkişaf ettirilmesi lüzumu üzerinde ısrar ediyorlar. Son zamanlarda **Schultz** [1] gibi bazı müellifler,

[1] **Theodor W. Schultz** : «Agriculture in an instable economy». McGraw Hill Book Co., New York, 1945.

Amerika Birleşik devletlerindeki zirai kalkınmanın, sanayideki aynı derecede bir kalkınma ile münasebettar olduğunu ispat etmeye, ciddi surette, çalışmışlardır.

Hattâ, gıda meselelerine ve ziraate ait teklifleri tetkikle mükellef İhzarî Komisyon — ki teknisyenlerle, idarecilerden ve iş adamlarından müteşekkildir — (fransızca metin III. fasıl, s. 12 de) şöyle bir ifadede bulunuyor [1] : «Fertler ve milletler, herkese uygun bir gıda rejimi idame ettirmeğe kâfi satılma kudretini sağlayacak pazarlar temin edemedikçe, daha fazla gıda maddesi istihsal etmek lüzumsuzdur». Komisyon şu mülâhazalarla iddiasına devam ediyor : «Ziraatte çalışmayan işçilerin iştira kabiliyetlerini arttırmak için daha geniş bir sanayi faaliyetine ve daha modern teçhizata lüzum vardır.»

Umumiyetle ve bilhassa nüfus kesafeti fazla olan memleketlerde, sanayi, ziraatten daha sür'atle inkişaf edecektir, çünkü bir taraftan aile bütçelerinde gelir çoğaldıkça, beslenmeye tahsis edilen pay azalacaktır, diğer taraftan ziraatin makineleşmesi insanları emeklerini toprağa hasretmek fırsatından mahrum edecektir. İktisadî bakımdan geri kalmış memleketler, aynı zamanda ve birlikte, nüfusun ziraatteki tazyikini hafifletici tesir icra edecek, az sermaye isteyen, el altında bulunan ham maddeleri kullanan basit yeni sanayi branşlarını inkişaf ettirebilirler. İktisadî faaliyetlerin inkişaf projelerine dair beslenen muvaffakiyet ümitlerinde makûl olmak zaruretinin ve sağlam bir iktisadî temel lüzumunun herkes tarafından kabul edildiği doğrudur. Binaenaleyh, mesele şu şekilde ortaya çıkıyor : 1) sanayi faaliyetleri arasında iyi neticeler vermeğe en fazla kabiliyetli olanları seçmek ve 2) mevcut ticaret yollarının teşkilâtsizliğini azaltmak. Bununla beraber, sanayi faaliyetinin ve hususile basit endüstrilerin genişletilmesi meselesi, İhzarî Komisyon tarafından bu şekilde vâz edildiği takdirde, en fazla göze çarpan nokta, mantıkî bir eksiklikdir. Filhakika, daha büyük bir sanayi faaliyetinin mamullerini kim satın alacaktır ? Kim bu mamullerin daha büyük bir miktarının bedellerini ödeyebilecektir ?

Kaldı ki, meselenin derinliğine nüfuz edebilmek için, yalnız bazı memleketlerin vaziyetini ele almakla iktifa etmemelidir. İstihsal meselesini, kâh zirai istihsali — ki bu sahada faaliyet sarfedenler nüfusun dörtte üçünü teşkil edip günde takriben 55.000 kişi olarak artar —, kâh sınaî istihsali nazarı dikkate alarak bütün dünyada ortaya çıktığı şekilde tetkik etmelidir. Ancak o zaman — temenni edileceği gibi — bir

[1] «Rapport de la Comission Préparatoire de la FAO, chargée de l'étude des propositions pour l'Alimentation Mondiale,» Washington, N. U., février 1947.

memleketten diğerine insan, hizmet ve mal naklini mümkün kılan bir dünyada, cihan iktisadiyatının inkişafı için bu faaliyetlerden hangisini teşvik etmenin müreccah olduğu tayin edilebilir. Bu inkişaf ise, muhtelif memleketlerin tarihî tekâmülüne umumiyetle tekabül edecek, birbirini müteakip merhalelerde teşvik edilecektir.

3. İnsanların ihtiyaçlarının ehemmiyetlerine göre tasnif edilmesindeki zorluk kabul edilmekle beraber, yemek, içmek, giymek, mesken edinmek gibi tatminleri uzun zaman ihmal edilemiyen **birinci derecede lüzumlu** ihtiyaçlarla daha az müstaceliyet arzeden **ikinci derece lüzumlu** ihtiyaçların tefrik edilebileceği malûmdur. Birinci derecede lüzumlu ihtiyaçlar ferden ve hiç olmazsa en büyük kısmı itibariyle tatmin olunmalıdır. Tâlî derecede lüzumlu ihtiyaçlar tatmin edilmeyebilirler, kısmen tatmin edilebilirler, veya kabili ikame muhtelif şeylerle tatmin edilebilirler : meselâ estetik bir zevk ihtiyacı, bir konser, bir heykel veya resim sergisi v.s. ile tatmin olunabilir.

İmdi, ilk önce, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçları tatmin etmeğe yarayacak malların istihsaline teşebbüs edilmesi zarureti ve bu malları istihsal etmeğe âmade kimselerin — bazı hayat seviyeleri muayyen olduğuna göre, istihlâklarine nisbeten elde edecekleri istihsal fazlası sayesinde — diğer mallara sahip olmalarını mümkün kılacak satınalma kudretini temin edebilecekleri kabul edilirse, bundan kolaylıkla istidlâl edebileceğimiz gibi, tâlî ihtiyaçların tatminine yarayan malların istihsalinin, zarurî malların müstahsillerindeki satınalma kudretinin ehemmiyetine, yani zarurî malların istihsalinin, bu malların müstahsillerinin istihlâkine kıyasen arzettiği «fazla»nın önemine bağlı olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Elbise ayakkabı imalâtçıları, mesken ihtiyacı için mütevazî evler inşa edenler, ziraî mahsul müstahsillerinin her biri, istihsal ettikleri fakat kendi istihlâklarını aşan mal fazlalarını sarfettikleri zaman, tâlî ihtiyaçları tatmin etmeye yarayan diğer **bütün** hizmet ve mallara karşı efektif bir talep meydana getirmiş olurlar.

Nüfus kesafeti fazla olan memleketlerde sanayiî ziraatten daha süratle inkişaf ettiği — gelir çoğaldıkça, aile bütçelerinde gıda maddelerine ayrılan pay mütenasip olarak azaldığı cihetle — müşahedesi şu vakıayı nazarı dikkate almamaktadır : Muayyen bir memlekette yiyecek, giyecek ve mesken için mevzubahis olan **efektif talep** bakımından mühim olan, her memlekette bu zarurî cihetlere tahsis edilen vasatî gelir ve vasatînin altındaki gelir paylarıdır; yoksa vasatînin üstündeki gelir payları değildir. Yukarıda zikrolunan cihetlere tahsis edilen vasatî gelir ve vasatînin altındaki gelir payları global gelire nisbeten çok mühimdir.

Bu aynı paydan ziraî istihsale düşen nisbet en genişidir. Demek oluyor ki, zarurî malların istihlâkını aşan istihsalinden meydana gelen fazla, tâli ihtiyaçları tatmin edebilecek her türlü diğer malların satın alınmasını mümkün kılar, iddiası «istatistikî» hakikatlerden uzak değildir.

Başka bir ifade ile, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçların tatminine yarayan mal ve hizmet müstahsillerinin her biri için mevzubahis olan, istihlâki aşan istihsal fazlası, her şeyden evvel, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçların tatminini sağlayan malların istihsalindeki «cycle» in, istihsal vasıtalarını imal etmek suretiyle uzatılmasını mucip olur : çünkü — meselâ makine, gübre, kumaş, odun, demir gibi — istihsal vasıtalarının istihsalı, netice itibarile, birinci derecede lüzumlu malların artmasını temin ediyor. Bir taraftan çoğalmaya doğru giderken, bu fazla, aynı zamanda tâli ihtiyaçları karşılayacak bütün diğer hizmet ve malların istihsalini harekete getiriyor.

4. Malların, hizmetlerin ve insanların serbest hareketini mümkün kılan bir dünyada varılan en âşikâr netice şudur : Birinci derecede lüzumlu ihtiyaçların tatminine yarayan malların istihsal faaliyetini teşvik etmek — yani miktarını çoğaltmak ve vasıflarını mükemmelleştirmek — birinci derecede lüzumlu ihtiyaçlarını kâfi derecede tatmin edememiş olanlara daha uygun fiyatla mal temin etmek demektir. Bunun da mânası şudur : Bütün diğer mallara karşı iştira kudretini arttırmak — ister birinci derecede lüzumlu ihtiyaçları karşılayan malların istihsaline yarayanlar olsun, ister diğer malların istihsaline yarayanlar olsun — ve bu yoldan dünya iktisadiyatının inkişafını temin etmek ; bu inkişaf sayesinde, işsiz duran çalışma kudretlerinin istihdamı kolaylaşacak ve muayyen bir faaliyet sahasında, meselâ ziraatte, aşırı ölçüde tekâsüf etmiş olanlara daha iyi bir çalışma sahası açılmış olacaktır.

Bu fikir silsilesini takiben şunu belirtmeliyiz ki, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçları karşılayacak malların istihsaline elverişli vasıtaların istihsalı faaliyetinin genişlemesi ve daha az ehemmiyetli ihtiyaçların tatminine müstait mal ve hizmetlerin istihsalı faaliyetinin arttırılması şuna bağlıdır : muayyen bir zamanda, muayyen bir yerde, birinci derecede lüzumlu telâkki edilen ihtiyaçlar arasında **nisbeten en az müstacel** olan ihtiyacın tatminine yarayan malın müstahsilinin istihlâkını aşan istihsalinde elde ettiği «fazla» ya, yani birinci derecede lüzumlu ihtiyaçların tatminine elverişli malların **marjinal** istihsalinin vüs'atine bağlıdır.

5. Eğer bütün bunlar ve keza, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçları tatmine yarayan malların en mühim kısmını ziraî faaliyetin temin ettiği kabul edilirse, şu mülâhazalarda bulunmak caizdir :

A) Masraf ve varidatın iktisadî hudutları dahilinde elde edilmesi mümkün olan **ziraî** mahsul miktarının çoğalması ve bu mahsullerin, dünyanın muhtelif memleketleri arasında mübadelesinin sıklaşması, tâli ihtiyaçların tatminini sağlayacak her türlü müstahsil faaliyetin **ilk şartıdır**. Hattâ, sonunda, mahsullerin miktarını çoğaltacak veya maliyetini düşürecek teknik icat ve keşiflerin tatbiki neticesi elde edilmiş de olsa, ziraatteki her artış, tâli ihtiyaçların tatminine yarayan diğer **bütün** mamullere karşı bir efektif talebi mucip olacak ve aynı zamanda dünya iktisadiyatının inkişafını kuvvetle harekete getirecektir. Şu şartla ki — tekrar ediyoruz — muhtelif memleketler aralarında mal, hizmet, insan ve sermaye mübadele etmeğe âmade olsunlar.

B) Birinci derecede lüzumlu ihtiyaçlardan diğerlerinin tatminine yarayan malların istihsalinin genişleme hudutları, tatmini başka şeylerle mümkün olmayan veya geciktirilemiyen ihtiyaçlar arasında nisbeten en az müstacel olanın tatminine elverişli malın istihsalinin hacmidir. Bu hududu tayin eden, zarurî malların marjinal istihsalinin vüs'atidir. Gene bu hududu tayin eden, ihtiyaç müstacel kaldığı müddetçe reddedilemeyecek bir mübadele vasıtası teşkil eden satınalma kudretinin disponibilitesidir; ancak bu mübadele vasıtasının, nisbeten az müstacel ihtiyaçları karşılaması vakıyasından dolayı hakikatte daha az kolaylıkla kabul edildiğinden, az çok zayıf olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bütün dünyadaki ziraî istihsal hâdisesi nazarı dikkate alınırken, mademki, bilindiği gibi, istihsal âmillerinin düşük müstahsiliyetinin sebeplerinden biri de, bazen emek âmilinin fazlalığıdır, muhtelif memleketler arasında mahsul ve hizmet mübadelelerinin çoğalmasının, insan transferiyle tamamlanmamasına imkân yoktur. Bu insan nakli yalnız — kuvvetli bir sanayi inkişafını temin maksadile, mümkün oldukça — aynı memleket içinde ziraatten sanayie değil ve fakat, çalışma kuvvetinin ziraat ve sanayide aşırı ölçülerde toplandığı memleketlerden, emeğin talep edildiği memleketlere, bilhassa kâfi derecede inkişaf edememiş mntıklararı inkişaf ettirmek maksadiyle yapılmalıdır.

İnsan nakli bu memleketlere, emre âmade vasıtaları kıymetlendirebilmek, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçların tatminine yarayan malların düşük maliyet bedeliyle, istihsallerini arttırmak, diğer hizmet ve malları tedarik edebilecek bir satınalma kudretine sahip olmak imkânlarını temin etmiş olacaktır. Aynı zamanda, emeğin menşei olan memlekete de, daha büyük bir müstahsiliyet, daha yüksek bir ziraî istihsal, diğer mallara karşı daha kuvvetli bir satınalma kudreti sağlar. Nihayet bu

mübadele, istihsal âmillерinin daha iyi bir inkisamını mümkün kılmakla dünya iktisadiyatına kuvvetli bir hamle yaptırmış olacaktır.

C) Sanayiîn inkişafının, bir memleketin ziraî faaliyeti menfaatine meydana getireceği faydalı tesirleri inkâr etmek mantıksızlık olur. Bu tesirleri şöylece sıralıyabiliriz : Ziraatin emrine daha iyi ve daha bol istihsal vasıtaları vermek, sanayide çalışan sınıfların iştirâ kudretini arttırmak, çalışma kuvvetlerinin toprak üzerindeki aşırı tazyikinin istihsal âmillерinin randımanını azaltıcı tesirlerini hafifletmek. Mamafih, eğer istihsal faaliyeti hâdisesi, kaçınılmaz hedefi — yani daha yüksek mertebede istihlâkler temin eden mübadele — bakımından nazarı dikkate alınacak olursa, şunu müşahede edebiliriz : Tâli ihtiyaçların tatminine yarayan her türlü mal ve hizmet istihsali, birinci derecede lüzumlu ihtiyaçların tatmine elverişli malların, istihlâklerini aşan istihsal fazlalarının heyeti mecmuası ile satın alınmaktadır.

İstihlâki aşan istihsal fazlalarının mübadelesinin fiilî tahakkukunu farzeden görüş tarzının, yalnız dünya vaziyeti göz önünde bulundurulduğu zaman değil, fakat her memleketin durumu ayrı ayrı ele alındığı zaman da sağlam esaslara müstenit olduğu tezahür eder. Nitekim her memleket, tercihen, birinci derecede lüzumlu addettiği ihtiyaçları tatmin etmelidir. Binaenaleyh, yapabilirse, bu ihtiyaçları tatmine yarayan malları kendi istihsal eder, edemezse, diğer memleketlerden temin edilecek zarurî malları satın almağa tahsis edilecek mallar istihsal eder. Fakat hakikat şudur ki, sonunda, tâli ihtiyaçları karşılayan diğer her türlü istihsali satınalabilen, yalnız birinci derecede lüzumlu malların istihsalidir.

Neticede, insanlığın ve kendi memleketinin menfaatini düşünen her hükûmetin endişeleri arasında en mühim yeri, ziraî geliri ve zarurî ihtiyaçlara yarayan malların müstahsillerinin gelirini çoğaltmak kaygusu işgal etmelidir. Vaziyetin böyle olmadığını her gün müşahede ediyoruz; bu belki de meselenin kâfi derecede vazıh bir şekilde vazedilmemiş olmasından ileri geliyor.

Tercüme eden

Nafia SOMEL